

N:o 15.

Ank. till Riksd. kansli den 20 febr. 1892, kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af kronomark till Arvidsjaurs kommun i Norrbottens län.
(I. A.)

Enligt hvad af en till Riksdagen aflåten proposition (n:o 13) af den 4 december nästlidet år inhemtas, hade genom utslag den 31 januari 1873, som af kammarkollegium den 13 oktober 1874 faststälts, Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län i anledning af derom gjord framställning åt Arvidsjaurs socknemän dels för uppförande af byggnader för den så kallade kyrkostadens och socknens gemensamma behof, dels ock till beteslägenheter för ett vid kyrkostaden inrättadt gästgifveri tills vidare och mot den afgift till kronan, som vid blifvande afvittring antingen medelst åsättande af mantal eller eljest kunde varda bestämd, upplåtit ett mellan egorna till Arvidsjaurs prestbord och skattehemmanet Nyborg å kronans mark beläget jordområde om 1,920 qvadratref. Vid sedermera i Arvidsjaurs socken försiggången afvittring hade berörda område jemlikt Kongl. Maj:ts befallningshafvandes utslag den 30 juni 1883 under benämning »Arvidsjaurs kyrkoplats» skattlagts till $\frac{1}{64}$ mantal samt tilldelats i ett skifte 93,37 qvadratref inegor, 1,239,56 qvadratref duglig skogsmark och 587,07 qvadratref impediment eller tillsammans 1,920 qvadratref. Inom detta skifte hade vid afvittringen äfven afsatts mark till jägmästareboställe. Den härför afsedda jordrymden, utgörande 64 qvadratref, vore emellertid genom rörlagda linier skild från angränsande mark och inginge icke i omförmälda 1,920 qvadratref.

Med öfverlemnande af en utaf bemälda socknemän hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande gjord ansökan, att nämnda, Arvidsjaur's kyrkoplats vid afvittringen tillagda område om 1,920 qvadratref måtte få till skatte omföras, hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande i skrifvelse den 22 februari 1888 — jemte tillkännagifvande att Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansett sig icke kunna medgifva den begärda skatteomföringen samt att vid en af vederbörande afvittringslandtmätare år 1884 verkställd reglering för områdets bebyggande detta befunnits vara för ändamålet otillräckligt och därför böra af annan odisponerad kronoöfverloppsmark i socknen utvidgas med 320,14 qvadratref skogsmark och 11 qvadratref impediment eller tillsammans 331,14 qvadratref, så att hela området skulle bestå af 93,37 qvadratref inegor, 1,559,70 qvadratref skogsmark och 598,07 qvadratref impediment — hemställt, att hela ifrågavarande jordområde, tillhopa 2,251,14 qvadratref, måtte såsom hemman under stadgad åborätt upplåtas åt Arvidsjaur's kommun, som i fråga om markens fortsatta bebyggande skulle vara skyldig att följa den plan, som i sådant afseende kunde blifva fastställd och efter hemmanets omföring till skatte vara underkastad den inskränkning i dispositionsrätten till detsamma, att, sedan så stor del af området, som för kommunens gemensamma behof erfordrades, blifvit afsatt och återstoden deraf, i enlighet med nyssnämnda regleringsplan, fördelats i byggnadstomter, dessa skulle åt enskilde till bebyggande upplåtas.

Sedan ej mindre kongl. landtmäteristyrelsen än äfven, efter kongl. domänstyrelsens hörande, kammarkollegium häröfver afgifvit infordradt utlåtande, hade Kongl. Maj:t genom bref den 23 november 1888, i öfverensstämmelse med hvad kammarkollegium hemställt, förklarar att Kongl. Maj:ts befallningshafvandes förevarande förslag angående jordområdets disponerande icke föranledde till annat yttrande, än att Kongl. Maj:ts befallningshafvande hade att till pröfning i laga ordning företaga socknemännens berörda ansökning, vederbörande obetaget att, sedan densamma vunnit slutlig handläggning, inkomma med den förnyade framställning i ämnet, som af omständigheterna kunde påkallas. Vidkommande åter Kongl. Maj:ts befallningshafvandes hemställan, att 331,14 qvadratref af den vid afvittringen i Arvidsjaur's socken odisponerade kronoöfverloppsmarken måtte för utvidgning af kyrkoplatsen åt socknemännen upplåtas, hade Kongl. Maj:t bifallit berörda framställning på det sätt, att ifrågavarande område finge, dock utan eganderätt, åt socknemännen upplåtas att för omförmälda ändamål disponeras med skyldighet för socknemännen att för området utgöra skogsränna enligt bestämmelserna i kongl. brefvet till kammarkollegium den 29 juni 1866 angående dispositionen af sådana öfverloppsmarker, som icke lämpligen kunna användas vare sig till

kronoparker eller anläggning af nya hemman med mera, samt under de vilkor i öfrigt Kongl. Maj:ts befallningshafvande funne lämpligt föreskrifva.

Med föranledande af sålunda meddelade föreskrifter hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande genom beslut den 8 juni 1889 för sistberörda område fastställt ett skogsräntebelopp af 66 öre, med bestämmelse tillika, att socknemännen vid områdets bebyggande skulle vara underkastade de föreskrifter, som i sådant afseende kunde vara eller blifva af vederbörande myndighet bestämda.

Genom utslag den 7 augusti 1889 hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande förklarad socknemännens ansökan att få till skatte omföra ofvanberörda område, 1,920 qvadratref, icke kunna till någon Kongl. Maj:ts befallningshafvandes vidare åtgärd föranleda.

Aberopande hvad sålunda i ärendet förekommit, hade Arvidsjaurs socknemän i en af Kongl. Maj:ts befallningshafvande med skrifvelse den 31 oktober 1889 till Kongl. Maj:t öfverlemnad skrift med förmlan, att då omförmälda område om 2,251,14 qvadratref redan vore till en del regleradt och bebyggt, så att en större kyrkostad derstädes numera funnes, det vore en oafvislig nödvändighet, att eganderätt till jorden äfven erhöles, anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes i proposition till Riksdagen föreslå, att omförmälda egovidd måtte på de vilkor, Kongl. Maj:t funne skäligt bestämma, för alltid öfverlätas till Arvidsjaurs kommun.

Denna ansökan hade förordats af Kongl. Maj:ts befallningshafvande, som dervid anført, att, ehuruval socknemännen med afseende å sitt behof af mark vid kyrkoplatsen fått sin önskan uppfylld, ändamålet med lägenhetens upplåtande åt dem icke vunnits eller kunde vinnas med mindre socknen såsom egare kunde få fritt disponera öfver lägenheten samt upplåta tomter under eganderätt så väl åt platsens nuvarande bebyggare som åt dem, som derstädes ämnade nedsätta sig. Det vore nemligen påtagligt, att den lifligare bosättning och byggnadsverksamhet på kyrkoplatsen, som för ortens utveckling vore behöflig, hämmades af den osäkerhet i eganderätts- och kreditförhållanden, hvilken måste blifva en följd af ofria byggnadstomter på en blott tills vidare upplåten kronomark. Den betydelse, kyrkoplatsen sedan äldre tider egt såsom hufvudort för handeln och rörelsen inom kommunen, hade efter afvittringens afslutande betydligt ökat, och på grund deraf hade behofvet af eganderätt till jorden derstädes blifvit allt mera oafvisligt.

Efter remiss hade kammarkollegium häröfver inhemtat och med eget utlåtande öfverlemnad yttranden från domänstyrelsen samt vederbörande jägmästare och öfverjägmästare, af hvilka jägmästaren upplyst, att ifråga-

varande område ej vore så beläget, att det lämpligen borde såsom kronopark bibehållas.

Öfverjägmästaren hade för sin del ansett det vara nödigt, att full säkerhet bereddtes för eganderätten till de tomtplatser, hvilka för bebyggande vid kyrkoplatsen kunde varda åt enskilde upplåtna. Att marken med egande- eller skattemannarätt först öfverlemnades till kommunen vore deremot enligt hans åsigt icke erforderligt. Såsom för egarne lika bebyggande, men för kronan fördelaktigare, hade han därför ifrågasatt, huruvida icke, sedan af ifrågavarande område först afsatts den för gästgifveriet nödiga hållhågnaden, återstoden kunde indelas i tomtplatser, hvilka finge besittas med full eganderätt mot utgörande till kronan årligen af bestämda tomtören såsom skatt, hvilka tomtören borde åsättas såväl de tomter, som upplättes åt enskilde, som dem, hvilka vore erforderliga för kommunens byggnader.

I sitt utlåtande hade domänstyrelsen förklarar sig anse det vara af vigt för kyrkoplatsens utveckling, att ifrågavarande område, såvidt anginge den till bebyggande afsedda delen deraf, under eganderätt till socknemännen öfverlättes, men att deremot anledning saknades medgifva öfverlåtelse under sådan rätt af den del af samma område, som blifvit till hållhågnad upplåten och för hvars användning till afsedt ändamål hinder ej mötte äfven under nuvarande upplåtelsevilkor. I anledning häraf hade domänstyrelsen hemställt, att ansökningen endast på det sätt måtte vinna bifall, att Kongl. Maj:t täcktes förelägga Riksdagen proposition derom, att den till kyrkostad och för socknens gemensamma byggnader afsedda del af ifrågavarande område måtte under eganderätt till Arvidsjaurs socknemän öfverlätas på de vilkor i öfrigt, som omförmäldes i kongl. brefvet den 20 maj 1870 angående upplåtande af mark för liknande ändamål till Lycksele socken i Vesterbottens län.

I likhet med domänstyrelsen hade kammarkollegium ansett det vara af vigt för Arvidsjaurs kommun att erhålla eganderätt till så stor del af förevarande område, som redan blifvit bebyggd eller vore afsedd att bebyggas. Upplåtelse till kommunen med dylik rätt af hela området, hvilket omfattade den betydliga ytvidden af nära 402 tunnland eller 198,45 hektar, hade deremot icke synts kollegium vara af behofvet påkallad.

Sedan Kongl. Maj:ts befallningshafvande derefter genom bref den 2 april 1891 anbefalts att efter föregående utredning föreslå, huru stor del af ifrågavarande område borde afsättas till byggnadstomter för kommunen och enskilde, hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande inhemtat yttranden från Arvidsjaurs socknemän och vederbörande länsman samt den 15 okto-

ber 1891 afgifvit eget utlåtande, dervid Kongl. Maj:ts befallningshafvande jemte berörda yttranden öfverlemnad dels en af afvittringslandtmätaren Axel Orstadius verkställd kopia af karta öfver området till Arvidsjaur kyrkoplats, dels en af Orstadius år 1884 för tomtindelning upprättad karta öfver Arvidsjaur kyrkostad, dels ock en af afvittringsstyresmannen H. W. Boström affattad utredning rörande nämnda kyrkoplats, af hvilken utredning inhemtades, att af den mark, som dels vid afvittringen blifvit afsatt till kyrkoplatsen, å kopian af kartan öfver samma plats utmärkt inom punkterna a, b, c, d, e, och till boställe åt jägmästaren, å kartekopian utmärkt med röd kantfärg, dels ock enligt kongl. brefvet den 23 november 1888 upplåtits åt Arvidsjaur kommun eller tillsammans 204 hektar 7 ar 96 kvadratmeter, den till kyrkostad och bostadsplats för jägmästaren afsedda, å kartekopian inom punkterna l, f, g, i, h utmärkta mark innehölle 110 hektar 31 ar 71 kvadratmeter, den del af kyrkoplatsen, som sträckte sig från norra sidan af jägmästarebostället ned till sjön Ringeln, å kartekopian utmärkt inom punkterna h, i, d, k, 20 hektar 89 ar 16 kvadratmeter samt den del af kyrkoplatsen, som till skiftets hela bredd sträckte sig från sistnämnda ställe till sjön Arvidsjaur, å kartekopian utmärkt inom punkterna a, l, h, k, e, 72 hektar 87 ar 10 kvadratmeter.

I nyssberörda af Arvidsjaur socknemän afgifna yttrande hade socknemännen hufvudsakligen anfört, att, derest afseende fästes allenast vid det nuvarande behovet af tomter och platser för socknens allmänna byggnader, det begärda området vore större än som erfordrades. Om deremot hänsyn toges jemväl till behovet af beteshägnader för skjutshästar vid gästgifveriet äfvensom till i framtiden sannolikt uppkommande kraf på ökad utrymme vid kyrkoplatsen, vore hela ifrågavarande område för ändamålet behöfligt. På grund häraf, samt då socknemännen redan fått detta område till sig upplåtet, vidhölle de ansökningen i hela dess vidd, under framhållande tillika, att, derest någon del af området skulle för kronans räkning bibehållas, hvilket i så fall sannolikt blefve den för hållhägnaden afsedda marken, det vid sådant förhållande blefve för socknemännen omöjligt att hålla beteshägnader för gästgifveriet, hvartill de dock egde skyldighet.

Länsmannen, som instämt i socknemännens berörda yttrande, hade derjemte erinrat, att den för hållhägnaden afsedda marken innehölle bland annat 550,19 kvadratref impediment samt förty icke vore af så särdeles stort värde, ehuru den det oaktadt vore lämplig för det angifna ändamålet.

I sitt yttrande hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande hufvudsakligen anfört, att Kongl. Maj:ts befallningshafvande för ordnande af byggnads-

verksamheten å Arvidsjaurs kyrkoplats samt underlättande af platsens framtida reglering under afvittringen af Arvidsjaurs socken år 1884 tills vidare faststält den plan för platsens bebyggande, som funnes utmärkt å ofvan omförmälda, af afvittringslandtmätaren Orstadius upprättade plankarta öfver kyrkostaden. Det område, som å plankartan upptoges och hvari jemväl inginge de genom kongl. brefvet den 23 november 1888 socknemännen till nyttjande emot skogsränta upplåtna 331,14 kvadratref, utgjorde enligt afvittringsstyresmannen Boströms utredning 110,3171 hektar eller 1,251,47 kvadratref, deraf 43,15 kvadratref impediment. Såsom af plankartan syntes, afginge dock från denna areal dels en betydlig jordvidd, som i följd af markens brutna beskaffenhet icke vore lämplig till bebyggande och därför föreslagits att användas till planteringar, dels ock ansenliga områden, hvilka upptoges af kyrka och kyrkogård, den så kallade lappstaden, der socknens lappallmoge hade sina kåtor och bodar för kyrko- och marknadsbesök, äfvensom det för jägmästarebostad vid afvittringen afsatta område om 64 kvadratref. Tomterna n:is 24—29, 41—46 och 61—66 vore dessutom numera afsatta att bebyggas med så kallade kyrkostugor eller bostäder för socknens svenska befolkning under kyrkobesök och tillfällig vistelse i socknens centralort. För bebyggande af dessa 18 kyrkostuguquarter vore likaledes en plan fastställd, utmärkt å plankartan vid quarteren n:is 24 och 25, enligt hvilken 14 å 16 kyrkostugor erhöle utrymme i hvarje quarter eller tillsammans 276 kyrkostugor med stallar, hvilket antal kunde antagas blifva någorlunda tillräckligt äfven för en i framtiden ökad jordbrukande befolkning.

Hvad som af det planlagda området derefter återstode till byggnadstomter för enskilde vore enligt Kongl. Maj:ts befallningshafvandes förmenande ingalunda mer än hvad behofvet för den närmaste framtiden påkallade, men otillräckligt för en stigande utvecklings kraf. Visserligen kunde ett samhälls blifvande storlek eller folkmängd och dess deraf föranledda tomtbehof icke på förhand exakt utredas, då detta behof derjemte vore beroende af samma befolknings framtida förmögenhetsvilkor och lefnadssätt, men Kongl. Maj:ts befallningshafvande stödde sin angifna uppfattning på det förhållande, dels att den vidsträckta Piteå lappmark, bestående af Arjeplogs och Arvidsjaurs socknar, utgörande 207,623 kvadratnymil, redan vore i stort behof af en centralort för handel, handverk, skolor och andra kulturbehof, dels att denna kyrkoplats, i trots af saknaden af första vilkoret för bebyggandet eller egen byggnadsgrund, redan likväl börjat att i följd af det tvingande behofvet bebyggas, dels att denna plats säkerligen skulle komma att utveckla sig ungefärligen på samma sätt som länets städer och centralorter med enahanda ursprung under liknande för-

hållande vunnit tillväxt. I öfverensstämmelse härmed måste det antagas, att platsen till en början hufvudsakligen komme att befolkas af handlande, handtverkare, yrkesmän och arbetare i små omständigheter, oberäknadt tjenstemän i statens och enskilda bolags tjänst, samt att byggnadssättet till följd häraf måste blifva mycket enkelt och byggnadstomterna lemna utrymme jemväl för planterings- och potatisland, såsom fallet fordom varit i länets städer och delvis ännu egde rum i den yngsta af dem, Haparanda, hvars tomter i regeln egde en area af 22,500 qvadratfot. På grund häraf hade tomterna i Arvidsjaur erhållit en area af ungefär 1,085 qvadratmeter eller 12,308 qvadratfot.

Hela regleringsplanen upptog 73 kvarter, af hvilka 18 vore afsatta till kyrkostugor för socknens allmoge, 2 till tingshus, häkte, folkskola och gästgifveri, 3 till socknens framtida behof af allmänna hus, skolor med mera samt 50 till enskilda tomter. Härtill komme vidare större utmål för bostäder åt länsman, läkare, apotekare, barnmorska med mera förutom gator, allmänna platser samt kyrko- och begravningsplats.

De 50 kvarteren för enskildt bebyggande innehölle 200 tomter, hvilka med ofvanbeskrifna byggnads- och lefnadssätt syntes kunna lemna utrymme åt omkring ett tusen personer. Då nämnda invånareantal understeg det, som flera af länets byar länge egt, samt endast obetydligt öfverstege den folkmängd, Arvidsjaur's största by för närvarande egde, hölle Kongl. Maj:ts befallningshafvande det sannolikt, att ifrågavarande kyrkoplats, om den bereddes vilkoren för utveckling, snart skulle uppnå sagda invånareantal. För magasin, upplag och sådana industriella anläggningar, som af sanitära eller andra hänsyn enligt för rikets städer gällande ordningsstadganden, hvilka vore ifrågasatta att i tillämpliga delar göras gällande för ifrågavarande samhälle, icke finge eller lämpligen borde inom eller i närmaste granskap af stad eller annat ställe med större, sammanträngd befolkning inrättas, vore socknemännen derjemte i behof af ytterligare utrymme, hvar till återstoden af det i ansökningen omförmälda området och särskildt stränderna af den stora sjön Arvidsjaur vore synnerligen lämpliga och lätt blefve tillgängliga genom bankfyllning för vägar öfver den grunda Ringelsjön.

På grund häraf och med framhållande, att den mark, hvarom fråga vore, för kronan icke syntes vara af synnerligt värde, såsom bestående till största delen af uthuggen sandig och mager skogsmark samt impediment, hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande förmått sig anse, att behofvet af byggnadsutrymme för kommunen och enskilde äfvensom af gator och allmänna platser blefve för den närmaste framtiden tillgodosedt genom upplåtelse under eganderätt af den mark, som upptoges af den af Kongl. Maj:ts

befallningshafvande år 1884 tills vidare fastställda byggnadsplanen för Arvidsjaur kyrkostad, utgörande, med afdrag af jägmästarebostället, 104,6755 hektar i vidd; men att Kongl. Maj:ts befallningshafvande derjemte ansåge det vara af stor betydelse för ifrågavarande samhälles utveckling, om för upplagsplatser, magasin och industriella anläggningar samt byggnadsplanens framtida utvidgning under enahanda vilkor åt socknemännen upplätes de egofigurer norr om planlagda området, som å förut omförmälda kopia af kartan öfver området till kyrkoplatsen betecknades med litt. h, i, d, k om 20,8916 hektar, samt a, l, h, k, e om 72,8710 hektar, utgörande tillhoppa med ofvanberörda egovidd 198,4380 hektar eller 2,251,14 qvadratref.

Med anledning af hvad i ärendet sålunda förekommit har Kongl. Maj:t nu föreslagit Riksdagen att medgifva, att ofvan omförmälda område, 198 hektar 43 ar 80 qvadratmeter, dock med afdrag af den till bostad för länsmanen afsatta mark, måtte, emot utgörande för den vid afvittringen utbrutna delen eller $\frac{7}{64}$ mantal af den å detta hemmantal belöpande ränta samt för återstoden af den genom Kongl. Maj:ts befallningshafvandes beslut den 8 juni 1889 bestämda skogsränta, sextiosex öre, för alltid öfverlätas till Arvidsjaur kommun, med rätt för kommunen *dels* att å området upplåta mark åt enskilde till bebyggande mot de vilkor, kommunen kan finna skäligt bestämma, dock med iakttagande dervid att de, till hvilka mark för nämnda ändamål af kommunen upplätes, skulle vara skyldige att ställa sig till efterrättelse den plan för områdets bebyggande, som af Kongl. Maj:ts befallningshafvande är eller kunde blifva fastställd, samt att egare af redan å platsen befintliga byggnader skulle hafva företrädesrätt att för dem erhålla nödigt tomtutrymme utan högre afgift till kommunen än som i förhållande till hela arealen belöpte på den andel, de deraf skulle bekomma; *dels ock* att tills vidare och intill dess annorlunda kunde varda af Kongl. Maj:t bestämdt disponera för tomterna inflytande försäljningsmedel och tomtören.

Statsutskottet, till hvars förberedande behandling ifrågavarande proposition blifvit hänvisad, har emot hvad Kongl. Maj:t föreslagit icke haft något att erinra, hvadan utskottet hemställer,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 20 februari 1892.

På statsutskottets vägnar:

GUSTAF SPARRE.

Reservationer:

af herrar *A. Persson, C. Persson, L. Norrby, P. G. Petersson* och *Ollas A. Ericsson*;

af herr *P. Andersson*, med hvilken herr *S. G. von Friesen* instämt:

»Stödjande mig på de af domänstyrelsen och kammarkollegium i ärendet afgifna yttranden, anser jag utskottet hafva bort hemställa,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning endast på det sätt må af Riksdagen bifallas, att den till kyrkostad och för socknens gemensamma byggnader afsedda del af ifrågavarande område, å kartan öfver Arvidsjaurs kyrkoplats utmärkt inom punkterna l, f, g, i, h, må för alltid öfverlåtas till Arvidsjaurs kommun med den inskränkning och på de vilkor i öfrigt, som uti den kongl. propositionen omförmälas.»

Herr *L. Jönsson* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i förestående ärendes behandling inom utskottet.